

עליון

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466

alehzayis.com | fax: 732.865.7002

עלה הארץ

שבח הישיבה בארץ ישראל

ע"פ ספר תרי"ג, תורת רבי יונה גאנצווייג זצ"ל,
יצא לאור ע"י בנו הרה"ג ר' חיים יחיאל שליט"א

אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר פָּעַבְר הִירְדָן הֶהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבָּנוּ. (ג, כה)
איתא בגמרא (כתובות קי, ב), כל הדר בחוץ לארץ כאילו עובד עבודת כוכבים וכו', וע"כ. והדברים תמוהים, וכי משום שעזב את ארץ ישראל הרי הוא כעובד ע"ז.

אמנם יש לבאר שבארץ ישראל שוכנת התורה והחכמה, ואם כן היוצא ממנה הרי הוא מתרחק מהאפשרות של ידיעת התורה והחכמה. ואתי שפיר הטעם שנחשב כמי שעובד עבודת כוכבים, שהרי הוא התרחק מהאפשרות של ידיעת התורה והחכמה.

ומטעם זה החמירו חכמים שלא לצאת אפילו לצורך מצוה, וכדאיתא בירושלמי (מועד קטן פ"ג ה"א) 'חד כהן אתא לקמיה דרבי חנינא, אמר ליה מהו לציאת לצור לעשות דבר מצוה לחלוץ או לייבם. אמר לו, אחיו של אותו האיש יצא [-מארץ ישראל לחוץ לארץ] ברוך המקום שנגפו, ואתה מבקש לעשות כיוצא בו. ואיתי דבעי למימר הכין אמר ליה, אחיו של אותו האיש הניח חיק אמו [-ארץ ישראל] וחייבך חיק נכריה [-חוץ לארץ] וברוך שנגפו, ואת מבקש לעשות כיוצא בו, ע"כ.

ומטעם זה גם כן עונש העזבה גדול מאוד. וכדאיתא במדרש (במדבר רבה, פרשה כב סימן ז) שבני ראובן וגד גלו תחילה מכל השבטים מפני שאיוו לשבת חוץ מארץ ישראל. ועוד איתא בגמרא (ב"ב צא, א) אמר רשב"י 'אלימלך מחלון וכליון גדולי הדור היו ופרנסי הדור היו, ומפני מה נענשו מפני שיצאו מארץ לחוצה לארץ'.

ויש להוסיף ע"פ המהר"ל (בצח ישראל פ"ו) שמבאר הטעם שארץ ישראל נקראת 'ארץ הצבי', שכשם שיופיו ומעלתו של הצבי הוא מה שעורו דק החומר, ותנועתו מהירה, ובהעדר העור תינטל החיות ממנו. כך היא גם מעלת הארץ, שיושביה הם עם ישראל שהחומרות אצלם מועטה, ומשום כך הארץ ממחרת לעשות פירותיה. אך בהעדר יושביה עליה, תנטל החיות ממנה ויבטלו כל מעלותיה. ועל פי זה יתבאר ביותר גודל העוון בעזיבת הארץ, שמכיון שבעזיבתו את הארץ הרי הוא פוגם במעלתה, אם כן עוון חמור הוא.

עוד כתב המהר"ל (נתיבות עולם נתיב הצדקה פ"ו) 'כאשר נכנסו ישראל לארץ היו ישראל עם אחד לגמרי, וראיה לזה שהרי כל זמן שישאל לא עברו את הירדן ולא באו לארץ לא נענשו על הנסתרות עד שעברו ונעשו ערבים זה בעד זה, כי נקרא ערב שהוא מעורב עם השני, ולא נעשו ישראל מחוברים להיות עם אחד לגמרי עד שבאו לארץ והיו ביחד בארץ והיה להם מקום אחד הוא ארץ ישראל וכו'. מבואר מדבריו דמסגולת ארץ ישראל להיות כל ישראל כאיש אחד.

אולם אף שיש פירוד לבבות בישראל ח"ו, אין זה סותר לזה שהם נחשבים כאיש אחד. אלא אדרבא, מאחר וארץ ישראל היא משכן החכמה, אם כן הפירוד נעשה דווקא כתוצאה מזה. וכמו שכתב המהר"ל (גבורות ה' פרק מז, וכן הביא השם משמואל ויקרא נד בשמו) ש'פירוד הלבבות שבישראל איננו נצמח מפאת החסרון אלא מפאת המעלה, שהם בעלי דעת ואין דעותיהן של בני אדם שוין. כי החומר דרכו להכנע ולא השכל'.

טעם כתיבת הכתובה בלשון ארמי

ע"פ ספר 'הכתוב לחיים'

מהגאון רבי חיים געלערנטער זצ"ל אבדק"ק קיטוב

עלה שלום

איתא במדרש (ב"ר ח, ה), בשעה שבא הקב"ה לברוא את אדם הראשון, נעשו מלאכי השרת כתות וחבורות, אמת אמר אל יברא שכולו שקרים, שלום אמר אל יברא שכולו קטטה, מה עשה הקב"ה נטל אמת והשליכו לארץ, ע"כ. והקשו המפרשים, הלא עדיין נשאר שלום שאמר אל יברא. ותיריך א"א הרב הגה"צ ז"ל [הג"ר יוסף שמואל געלערנטער אבדק"ק יאבלאנאב וקיטוב] ע"פ מה דמבואר בגמ' (יבמות סה, ב) מותר לשנות מפני דרכי שלום, וכיון שהשליך אמת ארצה ממילא לא היה עוד טענה להשלום ע"ש. והנה בכתובה נאמר 'ואנא אפלח ואוקיר ואיוון כו' בקושטא, דהיינו באמת, וא"כ שוב יכול המלאך של שלום לקטרטג על הבריאה. לכן כותבין הכתובה בלשון ארמי, שאין מלאכי השרת מכירין בלשון זה כמבואר בגמ' (שבת יב, ב), כדי שלא יהיה קטרוג מהמלאך של שלום.

ועפ"ז אמרתי לפרש מה דכתיב (מלאכי ב) "תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי וגו' כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא", ומזה דרשו חז"ל (מ"ק יז, א) אם הרב דומה למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו. ותמהו המפרשים, מי ראה מלאך ה' לידע אם הרב דומה לו. ואמרתי אני אפשר ע"פ מה דמבואר במדרש הנ"ל שהשליך ה' האמת לארץ, וכבר נתבאר למעלה דדוקא אם האמת והשלום נתחברו יחד היתה להם טענה משא"כ אם נפרדו זה מזה. ויש להקשות, הלא כאן נאמר "תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו" [ומשמע שלא דיבר שום דבר שאינו אמת], וגם נאמר "בשלום ובמישור הלך אתי", הרי משבחו שיהיה אמת ושלום יחדיו, והא כיצד. אמנם י"ל דהא דאמרינן דהאמת והשלום לא יתחברו יחד, נאמר דוקא בסתם בני אדם [ובמילי דעלמא], אבל רב היושב על כסא דין צריך להתנהג באמת ושלום יחדיו [כדכתיב (זכרי' ח) "אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם", וכדתנן (אבות פ"א) על ג' דברים העולם קיים כו.].

ובזה יתבאר הכתוב הנ"ל "תורת אמת היתה בפיהו וגו' בשלום ובמישור הלך אתי וגו'" וכדי שלא תקשה הלא האמת והשלום לא יתחברו יחד,

הרב ר' חיים געלענטער, אב"ד רומש (איסטריה).

לכן אמר אחרי זה "כי מלאך ה' צבאות הוא", ר"ל שהיה דומה למלאך ה' של אמת שאמר בשעת בריאת העולם אל יברא, כי חפץ שתהיה אמת לעולם ולא תשתנה האמת אפילו מפני דרכי שלום. ולפ"ז מובן מה שאמרו חז"ל אם הרב דומה למלאך ה' צבאות כו', ר"ל שהרב ישפט באמת ושלום ולא ישנה את האמת מפני השלום כאמור.

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו וערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א

מוצאי שבת		יום השבת		ליל שבת		ערב שבת	
9:01	ג' כוכבים קטנים רצופים	8:39/9:27	סו"ז קר"ש מג"א (לפי האופק) וגר"א	7:56	הדלקת נרות	1:40	מנחה גדולה (גר"א)
9:27	ע"ב דקות	10:07/10:39	סו"ז תפילה מג"א (לפי האופק) וגר"א	8:14	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	4:43	ט' שעות (להתחלת סעודה)
9:51	ר"ת לחשבון 16 מעלות	1:03	חצות (סעודת שבת להב"ח)	7:03-8:03 (וי"א 7:57-6:57)	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	5:15	מנחה קטנה (איסור מלאכה)
1:03	חצות הלילה (למולה מלכה)	8:14	שקיעת החמה	8:58	זמן קר"ש של ערבית (לערבית ולפני הסעודה)	6:45/7:10	פלג המנחה (גר"א מג"א לפי אופק)

מנהגים: ערב שבת: אין אוכלים בשר או שותין יין או רוחצין עד חצות היום (שור"ע סימן תקנ"ח), אבל תספורת וכיבוס בגדים לכבוד שבת מותר בבוקר [ויש מקילין אף בליל ששי]. פרקי אבות פרק ג' | יום ד' ט"ו באב א"א תחנון וכן במנחה שלפניו (יום ג')

וּתְקַבְּלוּ וּתְעַמְדוּן תַּחַת הַהָר (דברים ד, יא)

ב'עלים' לחג השבועות כתב הרב חנניה יעקובזון שליט"א במדור עלה לתרופה בשם הגרא"מ לפידות, דהטעם שיתהא הבימה באמצע בית הכנסת משום דקריאת התורה דומיא דמעמד הר סיני שהיה מתן תורה באמצע וכל העם סיבבו את ההר. ודן הרב הנ"ל דתלוי במחלוקת ראשונים, שרש"י סובר ד"נגד ההר" היינו למזרחו, אבל הראב"ע למד שעמדו סביב סביב.

ויש לציין לדברי הח"ח בספרו עה"ת פר' במדבר, וז"ל בא"ד, מכיון שהתורה מונחת בארון שבאהל מועד, צריך האהל מועד להיות תמיד בתוך המחנות, באמצע, לא קרוב ביותר לאחד, ולא רחוק ביותר מהשני, כמו שהבימה באמצע בית הכנסת, כמו שעץ החיים הי' נטוע בתוך הגן כתרגומו במציעות גינתא. גם התורה היא עץ חיים, והכל צריכים להתרכז מסביבה והיא בתוך, ואתיא כמ"ד כעין תיבה היו מהלכים וכו' עכ"ל.

ובנוגע למכתבי מלפני כמה שבועות שהבאתי ממורינו רה"י רבי שניאור בשם סבו מרן רבי איסר זלמן דכיון דירושלים נתחלקה לשבטים לא שייך לקבוע מנהג אחד. והעיר הרב בנציון כהנא שליט"א מדברי הירושלמי בהא דשתי פרות חורשות בירושלים בערב פסח, דהקשו וירושלים לא כמקום שנהגו שלא לעשות מלאכה ב"ד הוא, ולכאורה מבואר דאף בירושלים שייכים דיני המנהגים, עכ"ד.

ואמרת דאדרבה משם ראייה למש"כ, וכן כתב אלי ש"ב הגאון רבי יעקב אליעזר שווארצמאן שליט"א בזה"ל, הגרי"ש אלישיב אמר לי שבירושלים אין דין מנהג המקום, ושכן מבואר בתוס' פסחים בשם הירושלמי, והוא בדף י"ד א' עכ"ל. ובתוד"ה 'שתי פרות חורשות' כתבו בזה"ל, בירושלמי דייק ירושלים לא מקום שנהגו בו שלא לעשות מלאכה, "כלומר סברא הוא לנהוג שם איסור כיון שמתקבצין שם אף ממקומות שנהגו בהן איסור" ע"כ. הרי משם ראייה דלא שייך לקבוע מנהג מסויים בירושלים, רק דבדבר הנוגע לכלל ישראל יש לנהוג לחומרא כמוש"כ התוס'. ולכאורה כל אחד לעצמו יכול לנהוג כמנהגו, דהרי לא שייך לקבוע מנהג המקום.

אֵלֶּיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ קוֹלֵנוּ

בב"ד של מעלה הלכה כרבי אליעזר, והאם מצות סוכה היא מעיקר החג

ראיתי בגליון פרשת דברים בעלה לתרופה מאמרו של הרב צבי פינקלשטיין שליט"א בענין תשובה מקרבת את הגאולה, ובאות א' שם הקשה על הרמב"ם שכתב בהלכות תשובה (ז, ה) שאין ישראל נגאלין אלא בתשובה, דלכאורה זה רק לרבי אליעזר ואנן קי"ל כרבי יהושע דאפילו בלי תשובה נגאלין עיין שם. ובספרי כוס יהושע (פרשת נצבים) כתבתי באריכות ליישב כמה מקמות שקי"ל כרבי אליעזר לגבי ר' יהושע. והוא מטעם דהא דרבי אליעזר שמותי ולא קי"ל כוותיה הוא רק בדברים הנוגעים בב"ד של מטה, אבל דברים הנוגעים לבית דין של מעלה - אדרבה הלכה כוותיה, כמבואר בסוגיא דבבא מציעא (נח, ב) שיצתה בת קול שהלכה כרבי אליעזר בכל מקום. א"כ מה שנוגע לעתיד לבוא הוא דברים העומדים ברומו

של עולם והוא רצון הבורא בשמים, ובזה קיימא אתי כרבי אליעזר אף ששתק נגד רבי יהושע. ולהכי אתי שפיר דהרמב"ם הביא כאן שיטת רבי אליעזר. ועפ"ז מיושב גם מה שמצינו פוסקים כרבי אליעזר בענין בתשרי נברא העולם (ר"ה כז, א) שהוא יום דין, כיון שעיקר יום הדין הוא דבר השייך לב"ד של מעלה. וכן לענין אם דור המדבר יש להם חלק לעוה"ב דנחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא בסנהדרין (ק, ב), ואילו בבבא בתרא (עג, ב) משמע כרבי אליעזר מטעם הנ"ל.

עוד ראיתי בגליון שם דיון האם סוכה היא מקדושת היום, והובא בשם הגאון רבי נטע גרינבלאט לדייק מלשון הרמב"ם שאינו מקדושת היום. וידידי הרב הלל שמעון שימאנוויטש שליט"א העיר על זה שאין מכאן ראייה דהא בכל מקום מקרי סוכה חג. הנהגה בספרי הנ"ל (פרשת פינחס) הבאתי מדברי המשך חכמה שדייק מה שלא נכתבה מצות סוכה בפרשת פינחס כמו דכתיב שופר ומצה. ומבואר בדבריו דבאמת עיקר החג הוא על שם סוכות, אלא שלא נזכר בכתוב מפני שיש חיוב לעלות לרגל ועולי רגלים פטורים מסוכה, עיי"ש. אבל ראה בתוספות יום טוב (ראש השנה פרק א משנה ב) שמפרש שהמשנה קראה לסוכות בשם חג ולא סוכות כי עיקר יסוד חג הסוכות הוא לשמוח. ועוד יש מצוה של סוכה וד' מינים, אבל אין זה עיקר החג כמו אכילת מצה בפסח או תקיעת שופר בראש השנה. ומיושבת קושיית המשך חכמה.

יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּיָמֵינוּ בְּיָמֵינוּ

הגאונים רבי אליעזר פלצינסקי, רבי אליעזר גולדשמידט, מורינו רבי שניאור קוטלר, (החתן), ורבי דוב שווארצמאן וכוונם לברכה עומדים מאחוריהם: הג"ר יעקב אליעזר שווארצמאן והג"ר דוב לנדו שליט"א

מנהג הספרדים למנוע מאכילת בשר בתשעת ימים
אודות מש"כ הרמ"ב קופמאן שליט"א בגליון מטות-מסעי (בסוגריים) שבני ספרד נוהגים לימנע מאכילת בשר ושתיית יין רק משבוע שחל בו. הנה אף שנזכר בשו"ע (ס' תקנא סע' ט) ג' מנהגים בדבר, מ"מ לענין אכילת בשר, למעשה מנהג בני ספרד לימנע כבר מר"ח (וכמנהג הב' הנזכר בשו"ע) כמ"ש בשכנה"ג (שם, הגהות ב"י אות כו), ובמורה באצבע להחיד"א (פ"ח אות רלב ורלג), בא"ח (שנה א, דברים אות טו), כה"ח (שם, אות קכה), ואור לציון (ח"ג פכ"ו תשו"ג). אלא שמנהג בני ספרד להתחיל מר"ח ולא עד בכלל דבר"ח גופא לא נהגו לימנע לכבוד ר"ח, עיין בכה"ח (שם אות קכו). ואילו מנהג בני אשכנז לימנע כבר מר"ח גופא כמ"ש המ"ב (ס"ק נח). ובשכנה"ג מורה באצבע ובא"ח הנ"ל כתבו שגם לענין שתיית יין נהגו כן. אלא שמצינו מנהגים שונים בזה עיין בכה"ח הנ"ל. ואינו תלוי זה בזה כמ"ש המטה יהודה (הביאו הכה"ח אות קכא), ואקצר.

יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּיָמֵינוּ בְּיָמֵינוּ

בני ראובן יעשו מלחמות

בענין דברי הרדב"ז (פרק ד מהלכות סנהדרין הלכה יא) שהביא הרב הלל שמעון שימאנוויטש בגליון פרשת דברים שעתידים בני ראובן שיעשו מלחמות, וציין לדבריו בגליון דברים תשפ"א שיש לקשר את זה עם העובדה דודו הראובני שאירעה בימיו של הרדב"ז. פשוט שמקור דבריו של הרדב"ז הוא מדברי הזוה"ק פרשת ויחי (כרך א פרשת ויחי דף רלה עמוד ב) על בני ראובן וז"ל, ויתר עז לזמנא דמלכא משיחא יתער בעלמא אינון יפקון ויגחון קרבין בעלמא וינצחון ויתקפון על עממיא ובני עלמא ידחלון מנייהו וירתתון קמיהו וכו', ע"כ. ואעתיק כאן דבריו הפלאים, של בעל פירוש הסולם וז"ל, ויתר עז: היינו בזמן שמלך המשיח יתעורר בעולם, הם יצאו ויערכו מלחמה בעולם וינצחו, ויתגברו על העמים ובני העולם יפחדו מהם, ויתחללו לפנייהם וכו'. שעתידים לבא ולערוך מלחמה בתוך ארץ הקדושה, משככי אביך, הוא בדיוק, וזו היא ירושלים. שירצו לקחת אותה ממלך המשיח, עכ"ל.

אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם כִּכְבֹּד קוֹלֵנוּ

תגובת הרב הלל שמעון שימאנוויטש: כשם שקיבלתי שכר על הדרישה כך אקבל שכר על הפרישה. אני חייב להודות שמה שכתבתי בגליון דברים תשפ"א לקשר בין דברי הרדב"ז לעובדא דודו הראובני, אינו נכון. ודברי ידידי הנ"ל נכונים שהרדב"ז שאב את דבריו ממקור טהור הנ"ל, וגם מה שכתבתי בגליון דברים תשפ"ג צ"ע לפי דברי מפרשי הזוהר שבני ראובן ילחמו כנגד מלך המשיח, דאם כן אין זה תיקון למאי שלא באו לעזרת ה' בימי סיסרא.

והשארתני בקרבך עם עני ודל

בענין הרשימה שעשה ידידי הרב צבי פינקלשטיין שליט"א מכל הדברים המקרבים את הגאולה הכתובים בספרי גדולי הדורות נ"ע, יש להעיר מדברי הנביא ישעיהו והנביא צפניה ועוד נביאים שאמרו שעשיית הישר והטוב היא תקרב את הגאולה. רק עכשיו קראנו מדברי ישעיהו: וְאֶשְׁכְּחָה שְׁפֹטֶיךָ כְּבָרְאשְׁנָה וְיַעֲצִיבְךָ כְּבִתְחִלָּה אַחֲרַי כִּן יִקְרָא לָךְ עִיר הַצֹּדֵק קְרִיָּה נְאֻמְנָה. והפירוש כמו שכתב הרד"ק וז"ל, כמו שאמר מלאתי משפט, וזה יהיה בימות המשיח שיכלו הרשעים כלם, ושארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב, ע"כ. וכוונתו לדברי צפניה החוזה (פרק ג פסוקים יא-יג) כִּי אֶזְאָסִיר מִקְרָבְךָ עֲלִיזֵי גְאוֹנְךָ וְלֹא תוֹסִפִּי לְגִבְהָהּ עוֹד בְּהָר קִדְשִׁי: וְהִשְׁאֲרֵתִי בְּקִרְבְּךָ עִם עֲנִי וְדָל וְחֲסוּ בְּשֵׁם ה': שְׁאֲרֵיתִי יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עוֹלָה וְלֹא יִדְבְּרוּ כֶזֶב וְלֹא יִמְצְאוּ בְּפִיהֶם לְשׁוֹן תְּרִמְתִּי כִּי הִמָּה יִרְעוּ וְיִרְבְּצוּ וְאִין מִתְּרִיד, ע"כ. והפירוש הוא שלעתיד לבוא יסיר הקב"ה את אלו המתגאים בעשרם ובכוחם, ויישאר רק "עם עני ודל", ופירש רש"י מהתרגום "עם ענוותן ומקבל עולבן", והיינו מה שנקרא היום "ערליכע אידען", והם לא יבטחו בממונם וגבורתם, רק יחסו בשם ה', ואלו הם האנשים שלא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצאו בפייהם לשון תרמית. וכדאי לעורר על זה טובא בזמנים הללו אשר החושך יכסה ארץ ורבו עושי עולה ומדברים כזב. כמובן שגם ברשימה שהביא ידידי הנ"ל יש להתחזק טובא, אבל לא יהיו דברי הנביאים פחותים משאר ספרים הק'.

כֹּל שִׁמְחָה שִׁמְחָה שִׁמְחָה

בפרשיות מיוחדות נהגו באשכנז בסדר היוצרות [ברכות קר"ש] להוסיף פיוט 'מאורה' בסוף ברכת יוצר המאורות או פיוט 'אהבה' בברכת אהבה רבה מענין הפרשה. לדוגמא, בפרשת וירא יש אהבה השייך לפרשת העקידה, בפרשיות יתרו וכן ואתחנן יש מאורה המיוסד על עשרת הדברות, בפרשת נשא מאורה המיוסד על ברכת כהנים, בשבת חנוכה ופרשת בהעלותך מיוסד על ענין המנורה, בפרשת חוקת אהבה בענין שירת הבאר. ובג' פרשיות של שמע - ואתחנן עקב ושלח - אמרו אהבה השייכת למצות הנאמרות בקריאת שמע - מצות קריאת שמע, תפילין, וציצית. פיוטים אלו נדפסו בסוף סידור אוצר התפילות (חלק ב).

באהבה לפרשת עקב יש פיוט מהמשורר הגדול רבינו יהודה הלוי (בעל הכוזרי) על הלכות תפילין המתחיל 'ידיד עליך', ושם כתב "הכי מהם פטורים הם קטנים, עבדים, ונשים, וחתנים, ומתאוננים, ואשר למצוה חמושים (-העוסקים במצוה). **ולא ניתן לעשותן לתשעה הם מפורשים**". ומצינו כמה פירושים מי הם 'התשעה' שלא ניתן להם תפילין.

בספר דובר שלום הביא פירוש דקאי אלעיל מיניה, שיש ט' שהם פטורים מן התפילין: קטנים, עבדים, נשים, חתן, אונן, והעוסקים במצוה - סה"כ ששה, ונוסף עליהם מי שמשמר המת, וחולה שאינו יכול לשמור עצמו, ומי שטרוד ואינו יכול לכון דעתו. אבל קשה על פירוש זה שלא מנה רק ששה, ולמה מנו אלו ולא אחרים. ועוד כי יש עוד פטורים, כגון שושביני חתן ואבל ביום ראשון, ומאי שנא דנקט הני.

ובשו"ת רשב"ן (לרבי שלמה צבי שיק, או"ח סי' לב) הביא דעת השואל שר"ל כי יש שמונה פרשיות בתפילין ד' בשל יד וד' בשל ראש. וכוונת הפייטן שלא יוסיף על הפרשיות, כדרשינן לא תוסיפו ה' פרשיות בתפילין. אי"כ הפירוש ולא ניתן לעשות התפילין לתשעה פרשיות בהוספת פרשה והם מפורשים. אמנם צ"ע לפי

דקדוק הלשון דמשמע ש'הם מפורשים' לעשות תשעה ולא שלא לעשות תשעה. עוד פירוש מחודד מצינו בפירוש הרב יעקב בן הרב שמחה באמברגר (על פירוש שיר השירים לרבינו אביגדור כהן צדק) בשם אחיו, דכוונת הפייטן לתשעה זמנים של שבת ומועד שאין מניחים תפילין. והיינו שבת, ויום ראשון של פסח, ויום שביעי של פסח, שבועות, שני ימים טובים של ראש השנה [שנהג גם בארץ ישראל], יום הכיפורים, יום א' של סוכות, שמיני עצרת. אי נמי אפיק שבת ועייל תשעה באב לפי המנהג שאין מניחין בתשעה באב עכתו"ד. אבל כל זה כמוזבן רק לפי שיטות הראשונים שמניחין תפילין בחולו של מועד.

ובאמת כבר מצינו פירוש על זה בראשונים, בדברי רבי אברהם בן עזריאל (בעל ערוגת הבושם רבו של האור זרוע) שכתב כי כוונת הפייטן על הפסולים לכתוב תפילין, והם האמורים בש"ס (גיטין מה, ב ומנחות מב, א) ת"ר ספר תורה ותפילין ומזוזות שכתבו: מין, גוי, עבד, קטן, אשה, כותי, ישראל משומד, ומסור. אך הקשה דאין כאן אלא שמונה פסולים. אבל במסכת סופרים (פרק א הלכה יג) מונה גם ממזר.

רבי שלמה צבי שיק זצ"ל

אבל צ"ע דבשלמא ממזר פסול לכתוב ספר תורה ככתוב במרדכי בהלכות קטנות דאנן סהדי שלא יכתוב את השם בפסוק "לא יבוא ממזר בקהל ה'" (דברים כג, ג) בכוונה הראויה. ועיין בשו"ע (יורה דעה סימן רפא סעיף ד), ובש"ך שם (ס"ק ח) הביא עוד טעם דאינו מחוייב בכל המצות. ובשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן רעב) כתב בביאור דברי המרדכי מטעם דאינו יכול לקיים מצות כתיבת ספר תורה. והיוצא מדבריהם דכל זה בספר תורה לחוד אבל בתפילין אין מקור לפסול ממזר. וכן מצאתי במג"א (סימן לט ס"ק ט) דאפילו מאן דפוסל בספר תורה מכל מקום כשר בתפילין ומזוזות.

גם רבי אברהם בן עזריאל הרבה להקשות על מה שמונים ממזר ב'פסולי תשעה', ומחומר הקושיא כתב שיש לגרוס או 'שוטה' או 'שיכור' או אנדרונינוס. וסיים שיש אומרים שטעות סופר נפל בפיוט, ובמקום 'תשעה' צ"ל 'ולא ניתן לעשותן כי אם כמפורשים', ורצה לומר דבעי כתיבה תמה ואפילו אות אחת מעכבת ואפילו קוצו של יו"ד.

(חזוה) ששוכר למשך זמן זה, וחותרם שמו עליו שאינו יכול לחזור בו מהשכירות, נעשה קבוע שם ונחשב שלו מיד, וחייב במזוזה ויקבענה לאלתר בברכה, עכ"ד. וכן פסקו עוד הרבה אחרונים, שו"ת **מטה יוסף** (ח"ב סימן ל), **עקרי הד"ט** (סימן לא סס"ק א), **שו"ת פני מבין** (יו"ד סו"ס ריב), **וזכור לאברהם** (ח"ג יו"ד אות מ). ונראה שכן סובר **היד קטנה** (מזוזה פ"ב ס"ק יג, במנחת עני שם ס"ק כה). ולמעשה, המנחת פתים (סימן רפו ס"ק כב) **והדובב מישרים** (ח"א סימן יב) כתבו שפשוט לדינא כהחזו"ד ודעמיה, שמחוייב לקבוע מיד. ועיקר טעמו שם מפני שהכל תלוי במחשבתו כמבואר בענין החיוב ליתן צדקה,

וכן דעת **ערוך השלחן** (סו"ס רפט ס"ק מט) שחייב מיד מדרבנן, וכתב שכן המנהג פשוט ואין לשנות, עכ"ל. [ואף שהחקרי לב הנ"ל כתב שהמנהג הפשוט להפך, פשוט דמקומות מקומות יש.]

ובאגרות משה (ח"א יו"ד סי' קעט) ביאר שמעיקר הדין רשאי לברך על המזוזה בתוך ל' יום ואפי' שלא יהיה שם ליותר מל' יום, רק שנכון שלא לעשות כן וליכנס לספק, ואם שוכר ליותר מל' יום יש לקבוע מיד ולא להמתין, וכן נוהגין העולם בדירה ששוכרין לקביעות שאין מחכיין, רק שעדיף לחכות עם הברכה עד שיהיו ל' יום וימשמש במזוזה ויברך, ואם לא יקשה לפניו עדיף שיטלה ויברך. ורק בדירות ששוכרין בקאנטרעס יש אולי לחכות, משום דהתם הוא בעצם עראי אף אם חושב לשהות יותר מל' יום, דעצם הדירה שם הוא עראי וכל זמן שיזדמן לו שיותר טוב לפניו לילך בחזרה לביתו הקבועה בעיר ילך משם, ובדירות אלו יודה גם הדה"ח שפטור קודם ל', עכ"ד.

ושמעתי שדעת **הגרא"א קוטלר זצ"ל** היתה, שבכל אופן ימתין השוכר עד ל' יום ואח"כ יקבע עם ברכה. אמנם נתברר לי שפסק זה היה מיוסד על איזה מעשה שהיה כשהלך הר"י להקאנטרי, ואין למדין פסקי הלכה ממעשים שרואים. וכבר הבאנו דברי האגרות משה לחלק בין שכירות קאנטרי לשכירות בית בעלמא. אמנם מצאתי גם באיזה ספר שהביא ששמע מהגרא"א קוטלר זצ"ל שקיבל מהגאון ר' ברוך בער זצ"ל לקבוע רק לאחר הל' יום, וצ"ע.

מרח"ה הר"ר אהרן קוטלר זצ"ל עם האדמו"ר מקפשיץ זצ"ל

עלה מזוזה

בית שוכר מאימתי מתחייב במזוזה

ע"פ ספר אור השלחן מאת הרה"ג ר' אהרן עזר שליט"א

נתחבטו הפוסקים בדיון השוכר בית בחו"ל למשך זמן רב, האם חייב במזוזה מיד או שימתין עד שיעברו ל' יום. ונוגע מאוד לדינא ובפרט בשכירות בדירות קיץ.

הפתחי תשובה (סימן רפו סוס"ק יח) ציין לספרו **נחלת צבי** בענין זה, ושם נסתפק בזה, והסביר שמפשוט דברי הגמרא משמע שכל שלשים יום פטור, ואפילו כששוכר עכשיו על דעת לשהות שם יותר משלשים יום. והביא שמדברי **הדרך החיים** (להגרי"י מליסא בסידורו דרך החיים בדיני מזוזה) מקומות החייבין במזוזה, ס"ק טז) משמע שמתחייב מיד.

עוד ראיתי שדן בזה **החקרי לב** (יו"ד סי' קכח) דאף שיש להביא ראיות מסוגיא דצדקה (ב"ב ח, א) ובשו"ע (יו"ד סימן תו ס"ה) שאם בא לגור בעיר אינו מחוייב ליתן צדקה לעניי העיר עד לאחר ל' יום, אמנם אם דעתו להשתקע שם, מחוייב ליתן מיד וכופין אותו. וכן מדברי הנימוקי יוסף ועוד יש להוכיח שיש לקבוע מיד, אך מכל מקום מסתימת הסוגיא והפוסקים נראה שפטור עד ל' יום, אפילו כשדעתו להיות שם יותר מל' יום. והוסיף שכן המנהג הפשוט, ומי שקובע לפני כן אינו אלא אריז ונפסד. וכן נראה דעת **הדעת קדושים** (סימן רפו ס"ק טז), **והבנין שלמה** (לרבי שלמה הכהן מוילנא, ח"ב סימן כג). וע"ע **בשו"ת רעק"א** (ליקוטים יו"ד ח"ד סימן עד) שנראה שמסתפק בזה.

מיהו, מצינו שיש כמה מהראשונים והפוסקים שנקטו שיש מקום לחייבו מיד במזוזה: **המאירי** (שבת דף קמח, א, ד"ה יש שואלים), הנימוקי יוסף (סוף הל' מזוזה ד"ה והדר), וכן יש לדייק מדברי **הסמ"ג** (עשה כג בד"ה תניא בפרק השואל).

וראה **ביוסף אומץ** (סימן ל) שהביא ראיות מדברי הראשונים הנ"ל, שחייב לקבוע מזוזותיו מיד כשנכנס לתוך ביתו. וכמו"כ הוכיח מדברי הרי"ב (סימן עתה). עוד הוסיף ע"פ **הכנסת הגדולה** שאם שכר הבית לשנה או לכמה שנים כמנהג העולם, והביא לשם את מטלטליו ועשה כמה תיקונים בבית, וקל וחומר אם גם כתב שטר

עלה לתרופה **Mental & Emotional Health on Shabbos**

Adapted from *A Guide to Refuah on Shabbos* by Rabbi Avrohom Yaged

Taking Medicine on Shabbos

The prohibition of taking medicine on Shabbos is a rabbinical decree based on the possibility that a person may come to crush herbs (*shechikas samemanim*) with a mortar and pestle, which would be a violation of the Torah prohibition of *tochein*, grinding. Although we might assume that this reason is no longer applicable, since today's medicines are produced by pharmaceutical companies, the decree nevertheless remains in force, because there are still places in the world where medicine is produced in the old way (*Ketzos Hashulchan* 134).

Another reason this decree still applies is that once a Rabbinic decree has been established, it remains in force even if the original reason for it is no longer relevant (*Nishmas Avrohom* 328:5).

A third reason is that the decree restricting *refuah* on Shabbos is not exclusively connected to the *melachah* of *tochein*, but also involves other *melachos*, such as *bishul* (i.e., cooking food for healing purposes) (*Igros Moshe* O.C. Vol. 2 #82, Vol. 3 #53).

Chazal enacted this decree only with regard to someone suffering from a minor ailment, but who can still function as a healthy person. The decree was not intended for someone who is bedridden, or whose whole body feels sick due to his pain or illness. Such a person may therefore take medicine (*Rambam Hilchos Shabbos* 2:10, *Maggid Mishnah* ad. loc.).

A person who feels pain in only one part of his body, but the pain is so severe that he cannot function normally, may take medicine even though he is not in mortal danger. Furthermore, even if a person is technically ambulatory and not bedridden, if he feels incapacitated due to his pain or illness, then he is classified as a *choleh* who is not in mortal danger.

The above applies to physical well-being. A person who is having trouble functioning due to non-physical issues, such as if he is feeling depressed or grieving, or is anxious or unsettled, may not take any medicines, unless he is suffering from a mental illness or there is a danger to his health.

Medicine for Mental Health

1. A person who is experiencing a psychotic episode or an anxiety attack is classified as a *choleh* and may take the necessary medication. (*Shulchan Shlomo*, *Nishmas Avrohom* introduction to 328).

2. A person who suffers from a mental illness (such as bipolar

disorder, clinical depression, generalized anxiety disorder, or schizophrenia) and may pose a danger to himself and others, or lacks his regular functionality without his medication, should take medication on Shabbos.

A person who is depressed or anxious over a tragedy or other difficult circumstance to the extent that he is rendered a *choleh* may take tranquilizers or anti-anxiety medication. (*Chut Shani* p. 153).

3. A woman suffering from postpartum depression who can become ill if she doesn't take medicine may take it (see *Igros Moshe E.H.* Vol. 4 #67, #74)

4. A person who has been diagnosed with ADD or ADHD may take medicine for it, even though he is not actually sick. Because he cannot function normally without his medicine, he is considered a *choleh* in this regard (*Piskei Teshuvos* 328:31).

Rav Moshe Feinstein

Mental Health issues Resulting in Pikuach Nefesh

1. If someone is attempting to commit suicide, we are obligated to do any *melachos* necessary to save him (*Igros Moshe Y.D.* Vol. 2 #174:3).

2. A person who suffers from a psychological disorder that requires him

to take medicine to prevent him from becoming a danger to himself or to others may take any necessary medicine (*Igros Moshe E.H.* Vol. 1 #65). If he ran out of medicine and can't find a non-Jew to help him obtain more, a Jew may drive to a pharmacy and buy more medicine for him. If time is not of the essence, one should limit doing *melachah* while obtaining medicine.

3. When a person suffering from substance addiction is being rehabilitated by a regimen that involves doing *melachah*, if he might regress and become a danger to himself or to others if he doesn't do the *melachah*, then he may do it. However, it should be done with the least possible Shabbos desecration and with a *shinui*. For example, if the person must write down his feelings to help him control his urges, he should write with his non-dominant hand. If he can use an electronic device, that would be preferable (Rav Forcheimer shlit"a).

4. If someone who suffers from claustrophobia gets locked in a small room and begins to panic, if a non-Jew is readily available, the non-Jew should be asked to force the door open or break it down. If no non-Jew is present, then a Jew should do this. The same should be done for a child who is locked into a room, even if he is not panicking (*Mishnah Berurah* 328:38, *Piskei Teshuvos* #30).

